ČESKÉ PRÁVO

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH.

ŘÍDÍ PROF. Dr. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II. VÁCL. NÁM. 28. — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 40 K I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 4 K.

ROČNÍK V. V PRAZE, V KVĚTNU 1923. ČÍSLO 2.

Dr. JAROSLAV ČULÍK:

Změna v řízení pozůstalostním.

Poslanecké sněmovně předložen byl vládní návrh čís. 4094, kterýmž se mění některá ustanovení zákonů o soudní příslušnosti, o soudním řízení v občanských věcech, o exekučním řízení, o pozůstalostním řízení a o poručenských věcech.

Nás zajímají především navrhovaná ustanovení o pozůstalostním řízení čl. IX., XIII. a XIV.

Dle čl. IX. mohou zvláštním nařízením v celém území státním aneb v jednotlivých jeho částech úředníci soudní kanceláře u okresních soudu zmocněny býti, aby projednávali jednoduché pozůstalosti. Článkem XIII. zrušuje se článek IX. zákona ze dne 1. dubna 1921 č. 161 a projednání pozůstalostí svěřuje se opět soudům, takže nastává status quo ante se zachováním výn. min. ze dne 7. května 1860 č. 120 ř. z. a článkem XIV. zavádí se novota našemu právu dosud neznámá, že při pozůstalostech movitých není třeba zpravidla projednati pozůstalost jsou-li dědicové známi a svéprávní a přihlásí-li se bezvýminečně. V případě takovém vyčká soud 3 měsíce po přihlášce dědické, ve kteréžto lhůtě dědicové budou povinni vykázati, že podali rejstříkovému úřadu finančnímu výkaz o pozůstalostním jmění a jeho rozdělení.

Soud přeruší pak další projednávání a vydá odevzdací listinu až dědicové vykáží, že byla dědická daň zaplacena.

Reformu tuto pokládám za zcela pochybenou ze stanoviska práva u nás platného a za velice nebezpečnou jak pro veškero obyvatelstvo, tak i pro stát sám nehledě ani k tomu, že reforma ta znamená pro náš stav velikou pohromu a otřes.

Při všem respektu, který zajisté chovám k soudnímu kancelářskému personálu, pokládám za naprosto vyloučeno, že by personál tento, jinak velice přičinlivý a rozšafný, byl s to, projednávati pozůstalosti, neboť každé projednání pozůstalosti i té tak zv. jednoduché, předpokládá úplnou a důkladnou znalost celého materielního práva občanského, ano, často i zákonů jiných, zejm. finančních. Nevím, co si představuje vládní předloha pod »jednoduchou pozůstalostí«.

Naše zákonodárství, zejména nesporné řízení, nezná tohoto pojmenování a má-li se slovo to bráti v úvahu ve smyslu vulgárním, jest nejméně pochybno, co pod takovýmto pojmem jednoduchosti ta která osoba vyrozumívá.

Laik může snad pokládati za jednoduchou pozůstalost, kde vystupuje jen jeden dědic aneb kde jest jen nepatrné jmění aneb kde dědicové mezi sebou jsou schodni a pod., avšak právně nemusí žádný z těchto případů býti jednoduchým, neboť ve všech těchto případech mohou povstati komplikované otázky práva dědického, projednání může se týkati i práv osob cizích, obligačních i věcných, takže stanoviti právně pojem jednoduché pozůstalosti nebude tak snadné. Při tom nelze zapomínati, že zejména při pozůstalostech lidu venkovského jest celá věc ještě komplikována nedostatečným úmrtním zápisem obecních starostů, jež bývají jak co do udání osob dědiců tak i co do udání pozůstalostního jmění velice často nesprávné. K tomu druží se otázky právní, týkající se čistě formelního řízení, na př. zdali ta která věc náleží do pozůstalosti, zdali tvoří příslušenství věci jiné, kteréžto otázky rozhodnouti předpokládá znalost práva formelního i materielního.

Ještě hůře jest s ustanovením článku XIII. Článkem tím zrušuje se článek IX. zákona ze dne 1. dubna 1921 čís. 161.

Tento článek IX. a § 28. a 29. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208, kteréž se novou předlohou mění, byly předpisy formelního práva, upravující řízení pozůstalostní, a také článek XIII. a XIV. nové předlohy, jakož vůbec celá předloha, jak i z jejího nadpisu jest zřejmo, jsou předpisy práva formelního.

Předpisy formelního práva nemají a nesmějí se rušivě dotýkati, tím méně mohou měniti neb zcela rušiti předpisy práva materielního. Vládní předloha také materielní právo výslovně neruší.

Obecný zákoník občanský ustanovuje však v § 797., že nesmí nikdo o své moci uvázati se v dědictví, nýbrž že právo k dědictví má býti před soudem v y j e d n á v á n o a n a n ě m v y ž á d á n o, aby dědic v pozůstalost byl uveden, t. j. aby mu byla pozůstalost v právní držení odevzdána, a dle § 799. obč. zák. má každý, kdo se chce v dědictví uvázati, prokázati s o u d u právní

titul. Trvá tudíž ob. zák. ob. na zásadě právní, že převedení pozůstalostního jmění na dědice nesmí býti přenecháno soukromému činu dědicovu, nýbrž že jest předmětem státní péče a soudního zakročení. (Viz Stubenrauch koment. str. 973 ex 1902, Kirchstetter kom. při § 798 atd.) Tuto zásadu právní pojala komise pro reformu občanského zákona též do nového návrhu občanského zákona.

Nová předloha vládní upravující pouze řízení pozůstalostní tuto zásadu prolamuje, prohlašujíc v článku XIV., že při pozůstalosti movité není třeba z pravidla pozůstalost projednati.

Jaká tu jest ratio legis, není z důvodové zprávy zřejmo.

Proč nemá býti projednávána pouze pozůstalost movitá?

Snad měl navrhovatel na zřeteli pouze malé pozůstalosti movitých věcí, pak to mělo býti ale výslovně vytčeno, neboť přehlíží se, což každému praktickému právníku jest známo, že pozůstalostí movitých jest veliká většina a že právě pozůstalosti movité bývají velmi často mnohem větší ceny, nežli pozůstalosti věcí nemovitých, zejména kde jedná se o cenné papíry, vklady, starožitnosti, umělecké předměty atd.

Ustanovení odstavec 1. čl. XIV. zdá se mi též býti v odporu s odstavcem 2., větou 3., kterou se stanoví že soud má vydati dědici odevzdací listinu.

Jak může vydati soud odevzdací listinu, neprojednal-li pozůstalost?

Na jakém základě? Na základě pouhého opisu poplatkového výkazu? To není myslitelné, neboť ve výkazu tom není uvedeno, jak se dědicové o rozdělení jmění dohodli, jakou úmluvu zvláštní mezi sebou učinili, jaké závazky na se vzali, jak se dojednali o zaplacení dluhů, odkazů, poplatků dědických a převodních, jaké stanovili podmínky a jaký určili čas splatnosti atd.

Co znamená projednati pozůstalost? O tom má bližší ustanovení druhá hlava patentu ze dne 9. srpna 1854, která zůstává v platnosti.

Projednati pozůstalost dle tohoto patentu znamená:

1. sepsati úmrtní zápis (§ 34. a násl.),
2. prohlásiti poslední vůli (§ 61. a násl.),
3. zjistiti jmění pozůstalostní (§ 92. a násl.),
4. zjistiti dědice, vyzvati je, aby se přihlásili a přihlášku přijati (§ 115. a násl.) a
5. odevzdati pozůstalost (§ 149. a násl.).

Jest otázka nyní, který z těchto požadavků má odpadnouti při pozůstalosti movité, jsou-li dědicové známí a svéprávní a přihlásili-li se bezvýminečně.

Nemá-li utrpěti bezpečnost právní, nemají-li býti poškozeni dědicové, odkazovníci, věřitelé a stát, jest nutno, aby veškeré tyto požadavky byly splněny. Požadavek 3. (sepsati jmění) nahrazuje předloha poplatkovým výkazem.

Z toho zřejmo, že ustanovení, že »není třeba z pravidla projednati pozůstalost« není správným, poněvadž v každém případě dlužno splniti nadřečené požadavky, t. j. projednati pozůstalost.

Není přece myslitelno, aby dědicové známí, svéprávní a bezvýminečně přihlášení, bez sepsání úmrtního zápisu, bez prohlášení poslední vůle, bez přihlášky dědické a bez ujednání o rozdělení pozůstalosti jmění pozůstalostní rozebrali.

Ustanovení, že zpravidla netřeba projednati pozůstalost, mohlo by snad míti platnosti při zákonné posloupnosti, když dědici jsou nejbližší příbuzní, děti neb rodiče. Velice obtížno by to bylo, kde jsou dědicové jiní, dalších stupňů a nemožno, zanechal-li zůstavitel poslední pořízení.

Dosavadní projednací řád vžil se v lidu a v lidu tkví právní vědomí, že bez soudní intervence nemůže se uvázati v dědictví. Toto právní vědomí přispívalo mnoho k tomu, že pozůstalost byla dědici přihlašována a že jen ve vyjímečných případech zamlčovali dědicové jmění, které zůstavitel zanechal a to jen v případech, kde se jednalo o nejbližšího příbuzného — děti neb rodiče.

Dědicové byli nutkáni udati jmění jednak tím, že ihned neb brzy po smrti intervenoval notář neb soud za účelem zjištění jmění, jednak tím, že museli podati místopřísežné seznání jmění a potvrditi na místě přísahy, že ničeho nezamlčeli, což u mnoha lidí, zejména nábožensky založených, působilo.

Má-li nastati nyní změna tím, že movitá pozůstalost nemusí býti projednána, bude změna tato míti za následek, že dědicové zamlčí úplně movitou pozůstalost, proti čemuž nepomohou ani přísné tresty důchodkové a tím se stane, že jmění pozůstalostní úplně se vymkne zdanění ku velké škodě našeho státu.

Dědicové po smrti zůstavitele rozeberou si ihned movité jmění a neučiní aneb učiní jen ledabylé oznámení finančnímu orgánu.

Finanční orgán ovšem bude moci pátrati o správnosti udání avšak co pomůže všechno pátrání a vyměřené pokuty, jestli že dědicové mezitím pozůstalostní jmění utratí aneb jinak uschovají?

Ještě hůře tomu bude a nastane úplná právní nejistota a anarchie, jestliže zůstavitel zanechal poslední pořízení, které nebude po chuti jeho nejbližšímu okolí.

Takové poslední pořízení bude zničeno a přihodí se často, že odkazovníci neobdrží ničeho.

Toto nebezpečí bude zejména tehdá, jestliže zůstavitel bude svobodný a bude míti jen vzdálené příbuzné.

Tímto způsobem přijdou často dobročinné a všeužitečné ústavy o odkazy, které jim zůstavitel takový byl učinil.

Jest též zcela nevysvětlitelno, jak se zjistí, odpadne-li pojednání, povinný díl a jeho zkrácení, jak provede se kollace resp. její oprávněnost atd.

Ještě větší potíž bude, když zůstavitel zanechá poslední pořízení mimo dům.

Jest všeobecně známo, že v 90. případech ponechává zůstavitel svou závěť uloženou u notáře, málokdy u advokáta, zcela zřídka ponechává ji u sebe (zejména nemá-li bližších příbuzných) a jen výjimkou u soudu.

Tyto závěti stanou se bezcenným papírem, neboť nežli se dotyčný uschovatel dozví o smrti zůstavitelově, dědicové dávno rozeberou si pozůstalost u vědomí, že tak mohou učiniti bez intervence soudní a dědicové testamentární neb odkazovníci mohou pak nákladnými spory vymáhati na nich své právo.

Stane-li se nové ustanovení zákonem, bude velice málo postaráno zejména též o nepominutelného dědice, o děti a osoby nesvéprávné.

Předloha vládní stanoví ovšem, že netřeba projednati pozůstalost, je-li pozůstalost movitá a jsou-li dědicové známí, svéprávní a přihlásí-li se bezvýminečně.

Jak má se však zjistiti, že dědicové jsou známí?

Obmezí se soud pouze na úmrtní zápis? Jsou často

kusé, neuvádějí ani celé jmění pozůstalostní ani správně dědice, čemuž nelze se diviti, poněvadž obecní starosta práv neznalý nedovede posouditi, kdo dle zákona jest dědicem a jest také známo, že dědicové velice často zúmyslně zamlčují jiné dědice, aby dědili sami?

A dále, což když dědicové jsou sice známí, ale někteří z nich vzdálení třeba v jiných zemích, jak k tomu přijdou tito vzdálení, aby dědicové zdejší rozdělili mezi ně pozůstalost bez intervence soudní?

Nové ustanovení vládní předlohy nebude proto znamenati zlevnění projednání, nýbrž zavdá příčinu k přečetným sporům, jimiž se projednání pozůstalostí jen zdraží.

Nebude to též znamenati urychlení, když soud musí čekati dle čl. XIV. celé 3 měsíce na rozhodnutí dědiců tedy po dobu, za kterou nyní celá pozůstalost dávno se projednala.

Nelze tvrditi, že odpadne projednání pozůstalostí jen ve vyjímečných případech. Případů, kde v pozůstalosti nachází se toliko movitá věc, jest mnohem více, než-li kde zanechává zůstavitel i nemovitou věc. A pak nové ustanovení lze obcházeti.

Dědicové mohou oznámiti, že pozůstalost sestává pouze z movitých věcí, rozeberou si jí a teprve později ohlásí dodatečně, že zůstala též věc nemovitá.

Jak s touto nemovitou věcí, dodatečně na jevo vyšlou, soud naloží, když movitá byla dědicům již odevzdána, jest vzhledem k ustanovení § 180. pat. nejasné, jelikož podle tohoto patentu nové projednání dědictví nemá místa? Vždyť movitá pozůstalost nebyla vůbec projednána!

Také zcela nejasno jest jaký stav nastane, jestliže dědic přihlásí se vyjímečně a později svou přihlášku změní v bezvýminečnou? Přeruší se v takovém případě projednávání, či musí se projednání již započaté skončiti?

Článkem XIV. vládní předlohy obrácen jest dosavadní způsob projednávání pozůstalostí soudem — na ruby.

Na místě u soudů, podá se soupis jmění (poplatkový výkaz) finančnímu úřadu a soud obdrží jen potvrzený opis.

Celá váha přenáší se následkem toho ze soudců na finanční orgány. Tím se snad soudům práce ulehčí, o čemž dlužno velice pochybovati, ale finančním orgánům se velice ztíží.

Finanční orgán nebude moci podle poplatkového výkazu samotného bez předložení listiny o rozdělení pozůstalosti poplatky vyměřiti. On bude nucen pátrati, jak si dědicové jmění rozdělili, v jaké vzájemné závazky vešli, zdali snad zejména jednotliví dědicové nevzdali se ve prospěch druhých, což pro stupnici daně dědické jest veliké důležitosti, zkrátka budou museti volati strany a s nimi projednávati to, co měl učiniti soud.

Při tom při všem nebude stát zabezpečen, že poplatky dostane.

Dosud staral se zejména notář o to, aby dědicové složili dostatečnou jistotu ku krytí daně dědické, vyšetřoval cenu pozůstalostních předmětů a hájil zájmy nezletilců, odkazovníků i věřitelů. Kdo nyní věci ty bude míti na starosti?

Jak pochodí zejména také věřitelé, když dědicové bez intervence soudní rozeberou si jmění pozůstalostní?

Nastane skutečný chaos, který nebude ani na prospěch obecenstva ani na prospěch státu.

Článkem XIV. zavádí se k nám formelní právo zcela cizí, (románské), pro něž schází u nás předpoklad — právo materielní a celé ustanovení článku toho jeví se jako nedosti promyšlené.

Bylo by proto záhodno, aby dříve, nežli předloha bude přijata sněmovnou, slyšeni byli vědátoři právničtí, zejména právnická fakulta naše, neboť otázek tak veliké důležitosti nelze řešiti bez náležitého uvážení a důkladného studia.

Jest také co litovati, že o tak důležitém návrhu zákona nebyly slyšeny hlasy praktických právníků-advokátů, soudců a notářů, ač reforma ta dotýká se tak eminentně všech těchto tří stavů. Zejména stav notářský nezasloužil věru toho, aby bylo jednáno tímto způsobem o něm — bez něho.

Stav notářský po celá dvě léta přinášel státu jistě značnou obět, že projednával pozůstalosti do 2000 K zdarma. Před 2 léty, když zaveden byl čl. IX. z r. 1921, byl notářský stav k tomu dobrý, aby pomohl uleviti práci soudům a když tak učinil s největší obětavostí a s vynaložením materielních prostředků, kterých za krátkou dobu působnosti článku IX. nemohl ještě uhraditi, stává se nyní mouřenínem, který vykonal svou povinnost a může jíti! K tomu přichází že odnětí projednání pozůstalostí odůvodňuje se takovým způsobem, který neslouží ku valné cti notářů. Odůvodnění to nepokládám též za náležité, poněvadž, jestliže snad výminečně některý notář (a těch jest velice pořídku) neplnil svých povinností jako soudní komisař, pak nemají býti případy ty generalisovány na celý stav a není též důvodu, jestliže jednotlivec pochybil, aby takto veřejně trestán byl celý stav, když stačí, zavésti kárné řízení proti těm, kdož chybili. Přehlíží se úplně, že notáři projednávají pozůstalosti a to právě i důležitější a cennější, již od r. 1854 a že nebylo za celou tu dobu, ani za starého Rakouska stesků do nějakého nesprávného projednání pozůstalostí notáři ani od obecenstva, ani od jejich právních zástupců, naopak, služby notářů byly vždy co nejlépe oceňovány, což nejlépe došlo výrazu ve výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 26. listopadu 1904 číslo 25.601, kterýmž poukázány soudy, aby přidělovaly notářům veškeré pozůstalosti při jmění přes 1000 K.

Ejhle! — 67 roků projednávají notáři pozůstalosti správně a ke vší spokojenosti všeho lidu a najednou poslední 2 (!) léta nejsou k tomu způsobilí a »soudy jsou nuceny pozůstalost po notáři opětně celou projednávati«!

Difficile satyram non scribere!

Dr. JAROSLAV HEINITZ:

Kritické poznámky k vládnímu návrhu zákona o zrušení svěřenství. Tisk č. 4046.

Zásadní chybou vládní osnovy jest:

1. že nepřihlíží k nynějšímu stavu zákonodárství ve všech směrech, nýbrž jen v některých;

2. že při řešení celé otázky zaujímá příliš doktrinářské stanovisko, opírající se o zastaralou teorii znamenitého právníka Dr. Randy, více než o znění zákona.

Ad 1. Jak dobře vytkla osnova, že nesmí býti při-